

HELLASTOCK'14·Μια Εφήμερη Πόλη. Ένας Αρχιτεκτονικός Πειραματισμός.

Στα τέλη του καλοκαιριού του 2014, σαράντα ομάδες φοιτητών κατασκεύασαν ισάριθμες μονάδες κατοίκησης, δημιουργώντας μια εφήμερη πόλη διακοσίων και πλέον κατοίκων μέσα στην καρδιά του λιμανιού του Πειραιά, στον χώρο της Πέτρινης Αποθήκης του ΟΛΠ. Ένας χώρος στάθμευσης μετατράπηκε σε ολοζώντανο δημόσιο χώρο και τόπο πολιτιστικής έκφρασης και πολυπολιτισμικής συμβίωσης.

Εικόνα 1. Στιγμιότυπο κατασκευής στο λιμάνι του Πειραιά

1. Το εργαστήριο

Το θέμα του αρχιτεκτονικού πειραματικού εργαστηρίου HELLASTOCK 2014 ήταν η κατασκευή μιας εφήμερης και αιωρούμενης πόλης. Το συνολικό εγχείρημα κέρδισε την ενθουσιώδη υποστήριξη της εγχώριας αρχιτεκτονικής κοινότητας, καθώς επίσης τέλεσε υπό την αιγίδα του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και του Ελληνικού Ινστιτούτου Αρχιτεκτονικής. Το HELLASTOCK είχε συνολικά εκατόν εβδομήντα συμμετέχοντες, από τους οποίους οι εκατό ήταν νέοι σχεδιαστές και φοιτητές από την Ελλάδα και οι υπόλοιπες εβδομήντα συμμετοχές αντιστοιχούν σε Ευρωπαίους από τις χώρες Σουηδία, Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία, Ιρλανδία, Λευκορωσία, Πολωνία, Τουρκία, Αλβανία και Ρουμανία. Επιπλέον στη διοργάνωση συμμετείχαν σαράντα άτομα ως εθελοντές, φοιτητές ενός ευρύτερου πεδίου σχολών του Ελλαδικού χώρου. Η προσέλευση του κόσμου στις ανοικτές εκδηλώσεις της διοργάνωσης ήταν παραπάνω από επιτυχής. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ήταν από τις μεγαλύτερες τέτοιας κλίμακας διοργανώσεις στην Ελλάδα. Υπολογίζοντας όλους αυτούς που συμμετείχαν στη διοργάνωση άτυπα και μη, οι άνθρωποι που ήρθαν σε φυσική επαφή με το HELLASTOCK και την ιδέα του εργαστηρίου ήταν περίπου πέντε χιλιάδες.

Εικόνα 2. Διαγραμματική απεικόνιση ανθρώπινου δυναμικού του εργαστηρίου

Εικόνα 3. Χώροι και πρόγραμμα στο ιστορικό συγκρότημα ΕΜΠ Πατησίων

1.1. Το πενθήμερο στη Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ

Το πρώτο πενθήμερο του HELLASTOCK αποτελούσε το εισαγωγικό θεωρητικό πλαίσιο του εργαστηρίου και έλαβε μέρος από τις 28 Αυγούστου έως την 1^η Σεπτεμβρίου στις εγκαταστάσεις της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου στην Πατησίων. Το Πολυτεχνείο στήριξε τη διοργάνωση από τα πρώτα της βήματα, παρέχοντας όχι μόνο τους χώρους για τα εισαγωγικά εργαστήρια και τις παράλληλες δράσεις, αλλά και όλες τις κτηριακές εγκαταστάσεις για τη φιλοξενία όλων των συμμετεχόντων και άμεσα εμπλεκόμενων τις πέντε αυτές ημέρες γνωριμίας. Οι χώροι της πρώην βιβλιοθήκης Δοξιάδη, του παρακείμενου γυμναστηρίου, αίθουσες στο ισόγειο, αλλά και ο προαύλιος χώρος παραχωρήθηκαν, μεταξύ άλλων, και διαμορφώθηκαν κατάλληλα από τη διοργανωτική ομάδα, ούτως ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της ιδιότυπης αυτής φιλοξενίας.

Εικόνα4. Στιγμιότυπο από την εγκατάσταση ελαφρού στεγάστρου στο κτήριο Αβέρωφ για τους σκοπούς του εργαστηρίου

Υπήρξαν ανοικτές για το κοινό διαλέξεις, συζητήσεις και σεμινάρια με διακεκριμένους ομιλητές, ορισμένοι από τους οποίους και καθηγητές στη Σχολή Αρχιτεκτονικής ΕΜΠ. Ενδεικτικά αναφέρονται οι Δημήτρης Κορρές, Μανώλης Κορρές, Βασίλης Γκανιάτσας, Ελευθερία Τσκανίκα, Δημήτρης Παπαλεξόπουλος, Αντρέας Κούρκουλας, Παναγιώτης Τουρνικιώτης κ.ά. Πρέπει να αναφέρουμε ότι το διδακτικό προσωπικό ενδιαφέρθηκε από την πρώτη στιγμή να προωθήσει το γεγονός. Καθηγητές της σχολής Αρχιτεκτόνων συνέβαλαν καθοριστικά στην ποιοτική διεκπεραίωση του εργαστηρίου, είτε με τις πολύτιμες συμβουλές τους κατά την προετοιμασία, είτε με τη συμμετοχή τους σε πραγματικό χρόνο.

Εικόνα5. Στιγμιότυπο από εργαστήριο «hands-on» για την εξοικείωση με ναυτικούς κόμπους

Το Πολυτεχνείο μεταμορφώθηκε, έτσι αυτές τις πέντε μέρες σε μια εξαιρετικά δραστήρια πολυπολιτισμική εστία, με φοιτητές και εμπλεκόμενους να του δίνουν ζωή όλες τις ώρες της ημέρας. Ήταν εξαρχής στόχος του εργαστηρίου να επαναπροσδιορίσουμε τη σχέση των φοιτητών με τους χώρους διδασκαλίας και να τους αντιληφθούν ως ουσιαστικό κομμάτι της εμπειρίας: από τις βιολογικές ανάγκες του ύπνου και του φαγητού, ως την κοινωνικοποίηση και τον πειραματισμό, όλα θα συνέβαιναν σε άμεση συσχέτιση με τους χώρους του ιστορικού συγκροτήματος στην Πατησίων.

Εικόνα6. Στιγμιότυπο διάλεξης με θέμα «Materiality»

1.2. Το τριήμερο στην Πέτρινη Αποθήκη του ΟΛΠ στο λιμάνι του Πειραιά

Στη συνέχεια, το HELLASTOCK μεταφέρθηκε στους χώρους της μέλλουσας πολιτιστικής ακτής του ΟΛΠ στην προβλήτα Ε2, στο λιμάνι του Πειραιά. Πιο συγκεκριμένα το εργαστήριο έλαβε χώρα σε ελεύθερο χώρο δίπλα στην πέτρινη αποθήκη, η οποία λειτουργεί τακτικά ως χώρος πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Εικόνα 7. Σχεδιάγραμμα οργάνωσης χώρων της «Εφήμερης Πόλης» στην Πέτρινη Αποθήκη του ΟΛΠ

Ένας χώρος στάθμευσης θα άλλαζε χρήση για μερικές μόνο ημέρες και θα φιλοξενούσε μια μεγάλη κατασκευή, μια εφήμερη πόλη διακοσίων κατοίκων. Στις εγκαταστάσεις αυτές, ευγενική παραχώρηση του ΟΛΠ, πραγματοποιήθηκε το κατασκευαστικό μέρος του εργαστηρίου κατά τη διάρκεια του οποίου οι συμμετέχοντες, πειραματιζόμενοι με πανί και σχοινί πάνω σε δομές σκαλωσιάς, δημιούργησαν μια δυναμική πόλη καθ' ύψος ορατή από τα πλοία που έπλεαν από και προς το λιμάνι του Πειραιά. Το τελευταίο βράδυ το θέαμα ήταν εντυπωσιακό: κατασκευές φτιαγμένες σε τρεις μόνο ημέρες, ολοκληρωμένες πλέον, φιλοξενούσαν τους ίδιους τους κατασκευαστές τους.

Εικόνα 8. Άποψη του χώρου στο λιμάνι του Πειραιά με τα μεταλλικά ικριώματα- πλαίσια, πριν την εγκατάσταση των ελαφριών κατασκευών

2. Μία αποτίμηση της οργανωτικής ομάδας

Στα τέλη του περασμένου καλοκαιριού, περισσότεροι από εκατόν πενήντα νέοι φοιτητές με ενδιαφέροντα γύρω από την αρχιτεκτονική, το σχεδιασμό και την κατασκευή, συγκεντρώθηκαν σε ένα χώρο στάθμευσης, στην Πέτρινη Αποθήκη του ΟΛΠ σχεδιάζοντας και υλοποιώντας εφήμερες κατασκευές. Η προβλήτα Ε3 στο λιμάνι του Πειραιά, για τρεις μέρες, άλλαξε χαρακτήρα φιλοξενώντας μια ζωντανή και εξαιρετικά ενεργή αιωρούμενη πόλη.

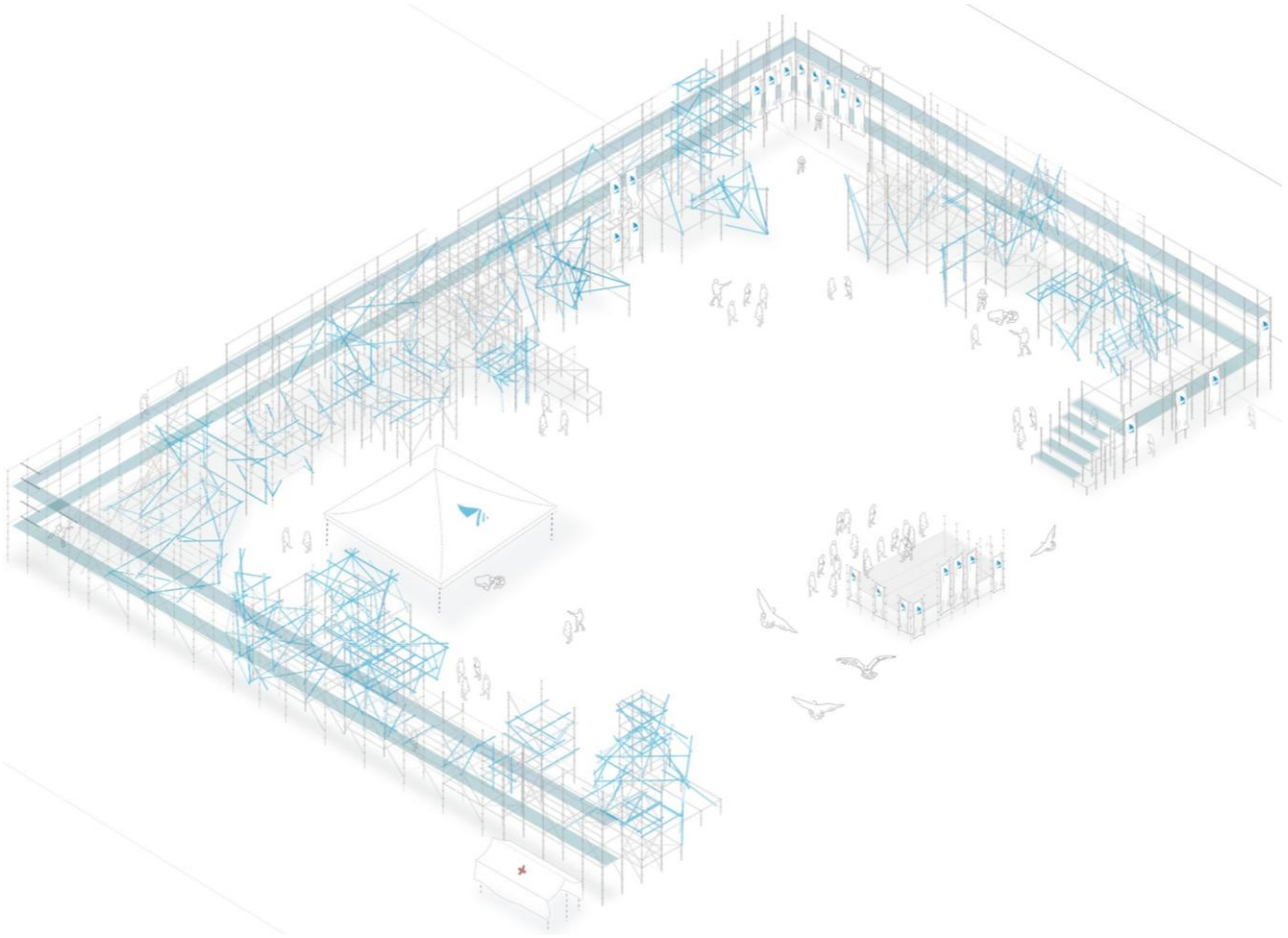
Εικόνα 9. Άποψη κατασκευής μονάδας κατοίκησης

Το HELLASTOCK'14 ήταν ένα αρχιτεκτονικό πειραματικό εργαστήριο, μια συνάντηση ανθρώπων με παρόμοια ενδιαφέροντα πάνω στην αρχιτεκτονική. Ένα εργαστήριο είναι μια ευκαιρία να έρθει κάποιος σε επαφή με την πραγματική κλίμακα της κατασκευής, να χρησιμοποιήσει τα χέρια και το μυαλό του, αλλά και να μάθει από τα λάθη του, βλέποντας υλοποιημένη την αρχική του σύλληψη. Ο ενδιαφερόμενος αποκτά τριβή με τα υλικά και τα εργαλεία του, έρχεται αντιμέτωπος με τις δυνάμεις του, ενώ παράλληλα μαθαίνει από τους συνεργάτες και τους συνκατασκευαστές του σε πραγματικό χρόνο.

Ως οργανωτική ομάδα γνωρίζαμε εξ αρχής πως το εργαστήριο στο οποίο προσβλέπαμε δεν αρκούσε να είναι κάποια συνάντηση υλοποίησης συμβατικών μεθόδων. Αντίθετα, επιλέξαμε συνειδητά να δοκιμάσουμε κάτι με πειραματικό χαρακτήρα, αντιλαμβανόμενοι την καθεαυτή διαδικασία του πειραματισμού ως εκπαιδευτική εμπειρία, ως ευκαιρία να προβληματιστούμε και να δημιουργήσουμε νέες εικόνες, νέα αποτελέσματα. Επιδιώξαμε, δηλαδή, αυτή η δημιουργία να γίνει επί ίσους όροις για όλους τους εμπλεκόμενους· σε ένα πειραματικό εργαστήριο θα είχαμε όλοι (συμμετέχοντες και καθηγητές, διοργανωτές και βοηθοί) την ευκαιρία να «πιάσουμε» τα πράγματα από το μηδέν, πειραματιζόμενοι με τις μεθόδους, τις μορφές και τους τρόπους κατασκευής, χωρίς να υπάρχει «πρέπον» ή προδιαγεγραμμένο αποτέλεσμα.

Έτσι, ισότιμα και ως ομάδα, θέσαμε ως στόχο την κατασκευή της εφήμερης πόλης του HELLASTOCK. Η ιδέα της σύνδεσης όλων των κατασκευών προς δημιουργία ενός ιδιότυπου συνόλου, ιδέα που πρώτη εισήγαγε η μητέρα διοργάνωση, το Bellastock, δίνει νόημα στην προσπάθεια κάθε ξεχωριστής ομάδας, βοηθώντας

όλους να νιώσουν κομμάτι ενός κοινού σκοπού. Πέραν της ευθύνης που μπορεί να αισθάνεται κανείς και η οποία λειτουργεί καταλυτικά για το τελικό αποτέλεσμα, όλοι οι εμπλεκόμενοι έχουν την ευκαιρία να διαδράσουν με τους υπόλοιπους αποσκοπώντας σε μια κοινή κατασκευή η οποία μάλιστα βιώνεται όχι από ξεχωριστές μονάδες, αλλά από ένα κοινό σύνολο. Οι δημιουργοί έρχονται πιο κοντά, ανταλλάσσουν ιδέες και αλληλοπροσφέρουν την αρωγή τους, όπου αυτή απαιτείται, συμμετέχοντας έτσι σε μία κυκλική διδακτική εμπειρία.

Εικόνα 10. Αξονομετρική απεικόνιση της συνολικής πόλης- κατασκευής

Έχοντας καταλήξει στη δομή του εγχειρήματος, προχωρήσαμε στο καίριο ζήτημα του προσδιορισμού των υλικών πειραματισμού του εργαστηρίου. Πρωταρχικός στόχος ήταν τα υλικά που θα χρησιμοποιούνταν να αναφέρονται σε κατασκευές εφήμερου χαρακτήρα, καθώς και να ανταποκρίνονται στις διαίτερες τοπικές κλιματικές συνθήκες. Σε μία προσπάθεια προσδιορισμού των ελάχιστων απαιτούμενων για προσωρινή στέγαση κατά τον αθηναϊκό Αύγουστο, καταλήξαμε σε εικόνες στεγάστρων, από τα πιο απλά αυτοσχέδια των λαϊκών αγορών ως τα πιο περίπλοκα εφελκόμενα από υφάσματα και συρματόσχοινο. Παράλληλα όμως, γνωρίζοντας ότι το εργαστήριο διοργανώνεται σε αστικό περιβάλλον, ανέκυψε το πρόβλημα της έλλειψης χώρου, ζήτημα που επιλέχθηκε να αντιμετωπιστεί με την τοποθέτηση των κατασκευών καθ' ύψος. Σε αυτή την απόφαση μπορούσαν εύκολα να προσαρμοστούν τα υλικά μας, το σχοινί και το πανί, τα οποία είναι ιδανικά για κρεμαστές κατασκευές. Ιδεατά, οι κατασκευές θα χρησιμοποιούσαν ως σημεία κρέμασης

διάφορα στοιχεία του δομημένου περιβάλλοντός τους, τα οποία όμως για πρακτικούς λόγους αποφασίσαμε να προσομοιωθούν με πλαίσια σκαλωσιάς, τα οποία θα είχαν ελεγχόμενη στατικότητα αλλά και μορφή.

Σε αντίθεση με τα υλικά, τα οποία θα είχαν αδιαμφισβήτητα ισχυρό ρόλο για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του εργαστηρίου, το σενάριο το οποίο θα πλαισίωνε τον πειραματισμό, μας απασχόλησε μάλλον ως ένα απαραίτητο δομικό στοιχείο της μητρικής διοργάνωσης, το οποίο θα λειτουργούσε, ουσιαστικά, ως έναυσμα για το σχεδιασμό, όπως διατηρήθηκε και μέχρι το τέλος. Το ερώτημα της έκτακτης κατοίκησης σε περίπτωση σφοδρής πλημμύρας υπήρξε η κινητήρια συνθήκη που επιλέχθηκε χωρίς να αποτελεί όμως το καίριο ζητούμενο. Παρόλα αυτά, φάνηκε πως το σενάριο αυτό εξυπηρέτησε τον απώτερο στόχο του πειραματισμού και κατάφερε να δώσει τα εναύσματα, ώστε οι συμμετέχοντες να αφεθούν ελεύθεροι και να σκεφτούν αντισυμβατικά.

Κρίνουμε, επίσης, πως νοηματοδότησε επιτυχημένα τα υλικά του εργαστηρίου. Το συνολικό αποτέλεσμα έδινε την εντύπωση προσωρινών καταφυγίων, γρήγορα ατασκευασμένων και συνδεδεμένων σε μια νοηματική ενότητα. Η ευτελής φύση του επιφανειακού υλικού που επιλέξαμε, αν και ενδεχομένως υπονόμεινε την τελική εικόνα, ήταν ωστόσο συνεπής ως προς το σενάριο. Το σχοινί ανταποκρίθηκε χωρίς προβλήματα στις φορτίσεις και ομολογουμένως είχε υπερδιαστασιολογηθεί και θα μπορούσε να είναι μικρότερης διατομής. Η σκαλωσιά, παρόλο που σε πολλές περιπτώσεις αποπροσανατόλισε ως προς τη χρήση των επιφανειακών στοιχείων, έδωσε την ευκαιρία να σχεδιαστούν διαφορετικές μορφές. Σε αυτό συνέβαλε και η απόφασή μας να σχεδιάσει η κάθε ομάδα το σκελετό της και να μην υπάρξει ένας προκαθορισμένος χωροκάναβος, ο οποίος θα περιόριζε σε μεγάλο βαθμό την ποικιλομορφία των τελικών κατασκευών.

Συνθετικά, η επιλογή του ικρίωματος ως σκελετού στήριξης των κατασκευών μετατόπισε αισθητά το βάρος του πειραματισμού. Πολλές προτάσεις, αντί να χρησιμοποιήσουν το ικρίωμα ως υποβοήθηση για δημιουργία εφελκυσμένων ή κρεμαστών επιφανειών, αρκέστηκαν στο να πληρώνουν τα κενά που σχημάτιζαν οι ράβδοι του συστήματος της ροζέτας υποβιβάζοντας το ρόλο του σχοινού και του υλικού μεγασάκων σε δευτερεύοντα. Το ικρίωμα, έχοντας ήδη σχεδιαστεί κατά το κάλεσμα των συμμετοχών και έχοντας στηθεί πριν την άφιξή τους, αποτελούσε μια σταθερή βάση, η οποία μπορούσε, πρακτικά, να μεταβληθεί μόνο σε πολύ μικρό βαθμό. Αυτό, σίγουρα, δεν ευνοούσε πιθανές αλλαγές του σχεδιασμού για προσαρμογή στις ιδιαίτερες συνθήκες της τοποθέτησης, οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις ήταν αναγκαίες, δεδομένου ότι η πρώτη σύλληψη είχε γίνει εν κενώ, χωρίς οι συμμετέχοντες να γνωρίζουν τις συνθήκες γειννίας ή τον προσανατολισμό της κατασκευής τους. Παρά τα μειονεκτήματά του, όμως, το ικρίωμα συνδυαζόμενο με το σύστημα των κανόνων που θέσαμε εξαρχής, απέδωσε ένα συνεκτικό σύνολο, με κατασκευές οι οποίες μπορούσαν να συνδυαστούν σε παράθεση ή καθ' ύψος. Άνθρωποι από διαφορετικές χώρες ή μέρη με διαφορετικές κλιματολογικές συνθήκες αντιλήφθηκαν διαφορετικά την έννοια του ορίου, της προφύλαξης και των λοιπών χωρικών ποιότητων, αλλά παρόλα αυτά, σχεδόν όλες οι ομάδες κατάφεραν να προσαρμοστούν στο ιδιαίτερα θερμό ελληνικό καλοκαίρι. Εξαιρετικό ενδιαφέρον είχε το γεγονός ότι οι κατασκευές δεν διέθεταν είσοδο ή έξοδο, αλλά είχαν ελεύθερη πρόσβαση από διαφορετικές πλευρές, μέσω των άλλων κατασκευών, των βοηθητικών διαδρόμων, των δικτύων ασφαλείας ή ακόμη και σκαρφαλώνοντας από τα ελεύθερα σκέλη της σύνθεσης.

Εικόνα 11. Άποψη μονάδων κατοίκησης

Εικόνα 12. Άποψη κατασκευής μονάδας κατοίκησης

Ένας άλλος παράγοντας που φάνηκε να επηρεάζει εξαιρετικά τον πειραματισμό, κυρίως στο κατασκευαστικό κομμάτι, ήταν ο περιορισμένος χρόνος που είχαν στη διάθεσή τους οι συμμετέχοντες. Σε πολλές περιπτώσεις λειτούργησε κατασταλτικά προς νέες δοκιμές, μικροπροσαρμογές ή πειραματισμούς επιτόπου, όπως η χρήση μηχανισμών για δημιουργία κινούμενων και μεταβλητών στοιχείων. Κάποια λάθη

ή κακοτεχνίες παρόλο που διαπιστώνονταν, κατά κανόνα δεν διορθώθηκαν, αλλά προσπεράστηκαν, δίνοντας προτεραιότητα στην ολοκλήρωση της κατασκευής, με την πρόβλεψη αποφυγής αντίστοιχων προβλημάτων στα στοιχεία που έπονταν.

Τα υλικά, όντας βιομηχανικά, απαιτούσαν μια ιδιαίτερη προσοχή στην επεξεργασία και το φινιρίσμά τους, απλές κατά βάση διαδικασίες, οι οποίες όμως ανά περιπτώσεις δεν ακολουθήθηκαν. Ο χρόνος φαίνεται να επηρέασε ακόμη και τα είδη συνδεσμολογίας που χρησιμοποιούνταν από τους συμμετέχοντες. Οι κρίκοι με σχοινί, ως η πιο γρήγορη και εύκολη μέθοδος, χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον, με αμέσως πιο δημοφιλή τη συνδεσμολογία με ιμάντα. Συνολικά, όλες οι συνδεσμολογίες και οι κόμπωι που προτεινόταν στο εγχειρίδιο, το οποίο συντάχθηκε από την οργανωτική ομάδα και δόθηκε στους συμμετέχοντες, εφαρμόστηκαν από τις διαφορετικές ομάδες βοηθώντας τες να μη χαθούν στη πολλαπλότητα των δυνατοτήτων, των συνδεσμολογιών και των κόμπων, στερώντας ίσως μια πλευρά του δημιουργικού πειραματισμού, που έπρεπε όμως να θυσιαστεί για λόγους ασφάλειας και ταχύτητας.

Συνοψίζοντας, το HELLASTOCK φαίνεται ότι πέτυχε να φέρει όλους τους συμμετέχοντες σε επαφή με εργαλεία που πολλοί χρησιμοποιούσαν για πρώτη φορά, με νέα και ιδιαίτερα υλικά, αλλά και με την πραγματική κλίμακα, δίνοντάς τους την ευκαιρία να δουν τη λύση τους υλοποιημένη και να γίνουν οι πρώτοι της χρήστες ελέγχοντας, έτσι, τη λειτουργικότητά της. Οι συμμετέχοντες του HELLASTOCK κατάφεραν να παραγάγουν στατικά άρτιες κατασκευές, χωρίς σημαντικές αστοχίες, οι οποίες συνδυαζόμενες μετέτρεψαν ένα χώρο πάρκινγκ σε μια παλλόμενη εφήμερη πόλη.

Εικόνα 13. Γενική άποψη της «Εφήμερης Πόλης» στο Λιμάνι του Πειραιά. ©2015 Google
 Διαδικτυακή περιήγηση Google Street View: <https://goo.gl/maps/uuqP1>

Εικόνα 14. Λογότυπο του HELLASTOCK στην κατασκευή.

Περισσότερες πληροφορίες στο hellastock.org και www.facebook.com/hellastock